

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ιστορία της Μεσογείου: Μέσοι και Νεότεροι Χρόνοι

Ενότητα 9: Η Συρία – Ο Λίβανος

Ιωάννης Σακκάς

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1. Σκοποί ενότητας	4
2. Περιεχόμενα ενότητας.....	4
3. Λέξεις κλειδιά.....	4
4. Η Συρία.....	5
4.1 Η Συρία το 19 ^ο αι.....	5
4.2 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος	6
4.3 Η γαλλική Εντολή στο μεσοπόλεμο	6
4.4 Μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο.....	7
5. Ο Λίβανος.....	8

1. Σκοποί ενότητας

Στην ενότητα αυτή εξετάζεται η σύγχρονη ιστορία της Συρίας και του Λιβάνου. Μεταπολεμικά ο Λίβανος στράφηκε προς τη Δύση και υιοθέτησε δυτικές-φιλελεύθερες δομές εξουσίας, ενώ αντίθετα η Συρία ακολούθησε φιλοσοβιετική πολιτική υπό την καθοδήγηση του σοσιαλιστικού-εθνικιστικού κόμματος Μπάαθ. Επίσης αναλύονται τα πολιτικά συστήματα των δύο χωρών και η επίδραση των εθνικών και θρησκευτικών διαφοροποιήσεων.

2. Περιεχόμενα ενότητας

- Η Συρία
- Ο Λίβανος

3. Λέξεις κλειδιά

αποικιοκρατία, εθνικισμός, μπάαθισμός, χριστιανοί μαρωνίτες

4. Η Συρία

Η πλειονότητα των Σύριων είναι σουνίτες μουσουλμάνοι (75%). Υπάρχουν επίσης αρκετοί που ανήκουν σε μουσουλμανικές αιρέσεις (αλαουίτες, δρούζοι, ισμαηλίτες) και χριστιανοί (8%), οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά την οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Στις εθνικές μειονότητες (περίπου 15% του πληθυσμού) εντάσσονται οι Κούρδοι (5%), οι Αρμένιοι (3%), οι Τουρκομάνοι, οι Κιρκάσσιοι, οι Ασσύριοι και οι Εβραίοι.

4.1 Η Συρία το 19^ο αι.

Κατά το μεγαλύτερο διάστημα της οθωμανικής κυριαρχίας η περιοχή της λεγόμενης Μεγάλης Συρίας, η οποία περιλάμβανε τα σημερινά κράτη της Συρίας, της Ιορδανίας και του Λιβάνου καθώς και τη Δυτική Όχθη της Παλαιστίνης, ήταν χωρισμένη σε τέσσερις επαρχίες (Χαλεπίου, Δαμασκού, Τρίπολης και Σιδώνας), η καθεμία από τις οποίες διοικούνταν από πασά διορισμένο απ' την Υψηλή Πύλη σε συνεργασία με μια ντόπια μικρή ολιγαρχία *ουλεμάδων* και αγιάνιδων (ευγενών). Το 18ο αιώνα οι επαρχίες αυτές γνώρισαν σχετική ευημερία ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης του παράκτιου εμπορίου με την Ευρώπη, της προαγωγής των εμπορικών ανταλλαγών με ασιατικές αγορές και της αναζωπύρωσης του θρησκευτικού προσκυνήματος από τη Δαμασκό στη βορειοδυτική Αραβία. Όμως στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα η οικονομική ανάπτυξη σταμάτησε: οι ισχυροί τοπικοί ηγέτες χάθηκαν εξαιτίας οθωμανικών στρατιωτικών επεμβάσεων· η επικράτηση του πουριτανικού θρησκευτικού κινήματος των *ουαχαμπιτών* εμπόδιζε τα συριακά караβάνια των προσκυνητών να πορευτούν προς τη Μέκκα και τη Μεδίνα για περίπου μια δεκαετία· και η εισβολή του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο (1798) και στη Συρία (1799) διέλυσε την οικονομική υποδομή και των δύο χωρών και έπληξε καίρια το εμπόριο της Μέσης Ανατολής.

Η πολιτική και οικονομική κατάσταση στη Συρία βελτιώθηκε αισθητά τη δεκαετία του 1830, όταν η χώρα περιήλθε στη δικαιοδοσία του μεταρρυθμιστή Μουχάμαντ Αλή της Αιγύπτου. Ο Αλή ενοποίησε διοικητικά τη χώρα, εξασφάλισε την ισονομία όλων των υπηκόων της (μουσουλμάνων, χριστιανών και ιουδαίων), προσέδωσε κοσμικό

χαρακτήρα στη δικαιοσύνη, φρόντισε για την ανάπτυξη της γεωργίας, ενδιαφέρθηκε για την παιδεία και επέβαλε την τάξη και την ασφάλεια, που ήταν απαραίτητες για την ανάπτυξη των επικοινωνιών και του εμπορίου. **Το 1861 η περιοχή του Όρους του Λιβάνου έγινε αυτόνομη**, αλλά η υπόλοιπη Συρία τέθηκε υπό στενό οθωμανικό έλεγχο. Το έργο του Αλή συνέχισε πιο διστακτικά ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίντ Β' (1876-1909), ο οποίος αναδιοργάνωσε τη διοίκησή της, συγκροτώντας συμβουλευτικές επιτροπές και διορίζοντας ντόπιους σε υψηλές θέσεις, κατασκεύασε σιδηροδρομική γραμμή από τη Δαμασκό στη Χετζάζη και ενίσχυσε τις εκεί σταθμευμένες φρουρές. Όμως τα μέτρα αυτά, όπως και τα μέτρα που πήραν οι Νεότουρκοι μετά το 1908 (επαναλειτουργία του Κοινοβουλίου στην Κωνσταντινούπολη, στο οποίο συγκαταλέγονταν Σύριοι εκπρόσωποι, και ίδρυση νέων συμβουλευτικών οργάνων), δεν άλλαξαν τις παλαιές, φεουδαρχικές πολιτικό-οικονομικές δομές της συριακής κοινωνίας.

4.2 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος

Η έναρξη του α' παγκοσμίου πολέμου έδωσε την ευκαιρία στις ευρωπαϊκές δυνάμεις να επιβάλουν την κυριαρχία τους στη Μέση Ανατολή με τη μορφή Εντολών της Κοινωνίας των Εθνών. Με τη συμφωνία του Σάικς-Πικό (1916) και του Σαν Ρέμο (1920) **η Συρία υπήχθη στη γαλλική κηδεμονία**. Όμως η νόμιμη συριακή κυβέρνηση του εμίρη Φεϊζάλ (1885-1933), ο οποίος είχε ηγηθεί της Μεγάλης Εξέγερσης των Αράβων στο πλευρό των Συμμάχων κατά των Οθωμανών, και Σύριοι και Ιρακινοί εθνικιστές αντέδρασαν στους γαλλο-βρετανικούς αποικιακούς διακανονισμούς με διαμαρτυρίες, απεργίες, βίαιες διαδηλώσεις και ανταρτικές επιθέσεις κατά γαλλικών θέσεων στις μεθοριακές περιοχές με το Λίβανο (1918-20). Τελικά γαλλικά στρατεύματα εισήλθαν στη Δαμασκό και επέβαλαν την Εντολή. Ο Φεϊζάλ, ο οποίος στο μεταξύ είχε εκλεγεί από το Γενικό Συριακό Κογκρέσο στο αξίωμα του συνταγματικού μονάρχη της Μεγάλης Συρίας, κατέφυγε στην Ευρώπη κι λίγο αργότερα επανήλθε με βρετανική υποστήριξη στη Μέση Ανατολή ως βασιλιάς του Ιράκ.

4.3 Η γαλλική Εντολή στο μεσοπόλεμο

Η Γαλλία, για να αντιμετωπίσει την άνοδο του αραβικού και του τουρκικού-κεμαλικού εθνικισμού, εφάρμοσε στη Συρία την τακτική του διαίρει και βασίλευε, ενθαρρύνοντας και αξιοποιώντας τις αποσχιστικές τάσεις των θρησκευτικών και εθνικών μειονοτήτων της χώρας. Τον Αύγουστο του 1920 διαίρεσε την υπό Εντολή περιοχή σε τέσσερις αυτόνομες επαρχίες (Λιβάνου, Λαουδικείας, Δαμασκού-Τζαμπάλ Ντρουζ και Αλεξανδρέτας - η τελευταία επαρχία ενσωματώθηκε στην Τουρκία το 1939), όπου κυριαρχούσαν αντίστοιχα οι θρησκευτικές μειονότητες των μαρωνιτών, των αλαουιτών και των δρούζων και η τουρκική εθνική μειονότητα, και τοποθέτησε σε καθεμιά απ' αυτές Γάλλο διοικητή, ο οποίος ήταν άμεσα υπόλογος στον ύπατο αρμοστή που εκπροσωπούσε τη γαλλική κυβέρνηση. Όμως το καλοκαίρι του 1925 η συγκεντρωτική και καταπιεστική άσκηση της εξουσίας από τις γαλλικές αρχές προκάλεσε τη βίαιη αντίδραση της δρουζικής κοινότητας και των Αράβων εθνικιστών της Δαμασκού. Γαλλικές δυνάμεις τότε επενέβησαν, βομβάρδισαν την πρωτεύουσα και αποκατέστησαν την τάξη.

Τα επόμενα χρόνια έγιναν προσπάθειες να επιτευχθεί κάποιος πολιτικός διακανονισμός για την άσκηση της εξουσίας από τους ίδιους τους Σύριους. Το 1928

διεξήχθησαν εκλογές και σχηματίστηκε Συντακτική Βουλή αποτελούμενη από δύο παρατάξεις: τους μετριοπαθείς εθνικιστές, οι οποίοι πίστευαν ότι η συνεργασία με τη Γαλλία θα επέφερε τελικά την ανεξαρτησία, και τους υπερεθνικιστές του Εθνικού Συνασπισμού (Κούτλα), που θεωρούσαν το ζήτημα της ανεξαρτησίας αδιαπραγμάτευτο. Στις εκλογές του 1932 υπερίσχυσαν οι μετριοπαθείς εθνικιστές (πάνω από το 75% των βουλευτών), αλλά οι υπερεθνικιστές επηρεασμένοι από τη διακοπή της βρετανικής Εντολής στο Ιράκ, άρχισαν να διεκδικούν τη σύναψη μιας γαλλο-συριακής συνθήκης, η οποία θα τερμάτιζε και την υποτέλεια της δική τους χώρας. Η συνθήκη αυτή τελικά υπογράφηκε το Σεπτέμβριο του 1936, αλλά δεν επικυρώθηκε το 1939, όπως προβλεπόταν να γίνει, γιατί λίγο πριν το β' παγκόσμιο πόλεμο η Γαλλία δεν επιθυμούσε να εγκαταλείψει τη ζωτικής σημασίας θέση της στην περιοχή Λιβάνου-Συρίας. Μάλιστα τον Οκτώβριο του 1939 ο Γάλλος ύπατος αρμοστής κατάργησε το συνταγματικό καθεστώς και ανέλαβε ο ίδιος τη διακυβέρνηση της χώρας.

4.4 Μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο

Κατά τη διάρκεια του παγκοσμίου πολέμου οι εθνικιστές του Κούτλα ανήλθαν στην εξουσία και ενέτειναν τις προσπάθειές τους για πλήρη απελευθέρωση από τη γαλλική κηδεμονία. Παρά τις αντιρρήσεις του Γάλλου προέδρου Ντε Γκωλ και ύστερα από πιέσεις τις Βρετανίας η Συρία ανακηρύχθηκε το 1946 ανεξάρτητο κράτος. Ακολούθησε περίοδος έντονης πολιτικής αστάθειας, την οποία προκάλεσε η κυριαρχία αρχηγικών και χαλαρών σε οργάνωση κομμάτων καθώς και ετερόκλητων πολιτικών συμπράξεων σε προσωπικό, φυλετικό και περιφερειακό επίπεδο – στοιχείο που περιόρισε αισθητά τη δυνατότητα αποτελεσματικής διακυβέρνησης. Την περίοδο 1946-49 το Κούτλα συνέχισε να κυβερνά τη χώρα, όμως δεν μπόρεσε να διατηρήσει τη συνοχή του και τελικά διασπάστηκε εξαιτίας του ανταγωνισμού στους κόλπους του ανάμεσα σ' αυτούς που υποστήριζαν τη διατήρηση της ξεχωριστής κρατικής υπόστασης της Συρίας (σχημάτισαν το Εθνικό Κόμμα) και στους οπαδούς του φιλοενωτικού κινήματος για την ανασύσταση της Μεγάλης Συρίας (σχημάτισαν το Λαϊκό Κόμμα).

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1950 μια νέα πολιτική δύναμη αναδύθηκε, το κόμμα *Μπάαθ*, που επιδίωκε την επίτευξη της παναραβικής ένωσης με βάση τις σοσιαλιστικές αρχές. Το Μπάαθ εκπροσωπούσε τη μεσαία τάξη και τους μη προνομιούχους και είχε ισχυρά ερείσματα στο στρατό. Οι μπααθικοί γρήγορα εδραίωσαν την κυριαρχία τους στις σχηματιζόμενες κυβερνήσεις εθνικής ενότητας και σε συνεργασία με τους κομμουνιστές παρέσυραν τη Συρία στη δίνη του ψυχρού πολέμου κατά των ΗΠΑ. Το 1958 οι άριστες σχέσεις μεταξύ του Μπάαθ και του Νάσερ της Αιγύπτου επισφραγίστηκαν με την ένωση Συρίας-Αιγύπτου και την ίδρυση της *Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας* (ΗΑΔ).

Η περιθωριοποίηση των μπααθικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων και ο υπερσυγκεντρωτισμός της εξουσίας στο Κάιρο προκάλεσαν το 1961 πραξικόπημα Σύριων αξιωματικών, το οποίο οδήγησε στην εγκαθίδρυση συντηρητικής κυβέρνησης στη Δαμασκό, στην απόσχιση της Συρίας από την ΗΑΔ και στην κατάργηση ορισμένων σοσιαλιστικών μέτρων που είχε εξαγγείλει ο Νάσερ.

Το 1963, οι μπααθικοί ανέτρεψαν την κυβέρνηση και ανέλαβαν την εξουσία. Τη διατηρούν έως σήμερα με τη μειονότητα των αλαουιτών να κυβερνά. Ο εμφύλιος που

ξέσπασε το 2011 είναι σφοδρός και έχει κυρίως θρησκευτικό και πολιτικό χαρακτήρα (σουνίτες κατά αλαουιτών).

5. Ο Λίβανος

Ο Λίβανος ορίζεται βόρεια και ανατολικά με τη Συρία και νότια με το Ισραήλ, ενώ οι δυτικές ακτές του βρέχονται από τη Μεσόγειο. Δυο παράλληλες οροσειρές, ο Λίβανος δυτικά (μέγιστο υψόμετρο 3.088μ.) και ο Αντλίβανος ανατολικά (μέγιστο υψόμετρο 2.814μ.) καλύπτουν το μεγαλύτερο τμήμα του. Ανάμεσά τους εκτείνεται η εύφορη κοιλάδα Μπεκάα. Εκτός από τη Βηρυτό υπάρχουν άλλα τρία λιμάνια: η Τρίπολη στο βορρά και η Σιδώνα και η Τύρος στο νότο.

Το 95% των Λιβανέζων είναι Άραβες με τους Αρμένιους να αποτελούν τη σημαντικότερη εθνική μειονότητα (4%). Στις θρησκευτικές μειονότητες ανήκουν οι καθολικοί μαρωνίτες (50% των χριστιανών και 25% του συνολικού πληθυσμού), οι ελληνορθόδοξοι, οι μελχίτες, οι ορθόδοξοι και καθολικοί Αρμένιοι και οι μουσουλμάνοι σίιτες και δρούζοι. Κατά το 19ο αι. ο Λίβανος έγινε εστία έντονων θρησκευτικών αντιπαραθέσεων κυρίως μεταξύ μαρωνιτών και δρούζων. Οι αντιπαραθέσεις αυτές, οι οποίες συνεχίστηκαν και τον επόμενο αιώνα, επηρέασαν έντονα τις πολιτικές σχέσεις και διεργασίες στη χώρα και στην ευρύτερη περιοχή και επέφεραν τον πρόσφατο μακροχρόνιο εμφύλιο πόλεμο (1975-89).

Το 1842 ο Λίβανος διαιρέθηκε σε δυο διοικητικές περιφέρειες, η μια με μαρωνίτη και η άλλη με δρούζο κυβερνήτη στα πλαίσια της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το 1860 ξέσπασε εμφύλιος ανάμεσα στις δύο κοινότητες και ο Λίβανος μεταβλήθηκε σε αυτόνομη επαρχία της οθωμανικής αυτοκρατορίας. **Η έκτασή του περιορίστηκε μόνο στην περιφέρεια εκείνη όπου κυριαρχούσε το χριστιανικό στοιχείο (Όρος του Λιβάνου).**

Την περίοδο της αυτονομίας συσφίχτηκαν οι σχέσεις των Λιβανέζων χριστιανών με τη Δύση. Οι μαρωνίτες χρειάζονταν τη δυτική υποστήριξη, για να αντιμετωπίσουν την πρόκληση των παναραβιστών, που επιθυμούσαν την ίδρυση μιας Μείζονος Συρίας υπό αραβική κυριαρχία· από την άλλη πλευρά η Δύση και ιδιαίτερα η Γαλλία θεωρούσαν το Λίβανο, με το χριστιανικό στοιχείο του, προπύργιο απ' όπου θα μπορούσαν να προωθήσουν την πολιτική τους στη Συρία. Χαρακτηριστική ήταν η αύξηση των καθολικών και προτεσταντικών ιεραποστολών. Το 1866 η αμερικανική ιεραποστολή ίδρυσε το Συριακό Προτεσταντικό Κολέγιο (το κατοπινά φημισμένο Αμερικανικό Πανεπιστήμιο της Βηρυτού) και το 1875 οι Ιησουίτες εγκαινίασαν το Πανεπιστήμιο του Αγίου Ιωσήφ. Οι πνευματικές διεργασίες που αναπτύχθηκαν ήταν έντονες και παρήγαγαν μία τάξη λογίων, ιδιαίτερα ανάμεσα στους αραβόφωνους χριστιανούς, που κατέλαβε υψηλές επαγγελματικές θέσεις.

Μετά το τέλος του α' παγκοσμίου πολέμου ιδρύθηκε ο Μεγάλος Λίβανος (περιέλαβε την άλλοτε αυτόνομη οθωμανική επαρχία μαζί με τη Βηρυτό, την κοιλάδα Μπεκάα και τις παράκτιες πόλεις (Τρίπολη, Σιδώνα και Τύρο), όπου όμως ο αριθμός των μουσουλμάνων ήταν διπλάσιος των χριστιανών. Το αποτέλεσμα ήταν να επέλθει πληθυσμιακή ισορροπία και η χώρα να χάσει την ομοιογένεια που είχε ως τότε.

Τη δεκαετία του 1960 ο Λίβανος γνώρισε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και αναδείχτηκε σε εμπορικό και χρηματιστηριακό κέντρο της Μέσης Ανατολής. Όμως στις αρχές της επόμενης δεκαετίας οι αντιθέσεις κορυφώθηκαν και οδήγησαν σε ένα τρομερό εμφύλιο στον οποίο ενεπλάκησαν Παλαιστίνιοι, Ισραηλινοί, Σύριοι, μαρωνίτες χριστιανοί, δρούζοι και σίιτες. Το 1977 και το 1982 οι Ισραηλινοί εισέβαλαν στο Λίβανο για να καταστρέψουν τους Παλαιστίνιους αντάρτες που δρούσαν εκεί από το 1970. Αυτό δεν το πέτυχαν και ο εμφύλιος συνεχίστηκε. Τελικά η ειρήνη αποκαταστάθηκε το 1991, όταν η χώρα περιήλθε υπό συριακό έλεγχο.